Between East and West
(Ben mizrah le-ma'arav)

ד"ר נפתלי שנייד:

בין מזרח למערב.

עם הוא גוף חי. תנאי קיומו משתנים ודורשים הסתגלות, וכדוגמת כל התהליכים הביולוגיים חלה ההסתגלות הנחוצה פחות או יותר מאליה. כנגד גורמי השינויים, הם המניעים אשר תדירותם עולה ויורדת, עומדים גורמי ההתמדה כמו מסורת ומגמות שמרניות כלשהן. בתנאים ידועים, כגון אחרי שואות, במשברים מקיפים או בתוך מאמצי בנין חדש גוברת הנטיה לריוויזיות כלליות או אפילו להנחת יסודות חדשים. הרגלים מקודשים, ואפילו מושכלות ראשונים עלולים להתערער בזמנים כאלה; מבחינה ביולוגית או מבחינת החי הרוצה או מוכרח להשתמר מובן העומק וההיקף של אותם זעזועים. ברם, יש ממשות אחת, שאיננה ניתנת להשתנות והיא - המצב הגיאוגראפי.

מצבנו הגיאוגראפי קל להגדרה הוא: ארצנו (שלעומת היקפה המועט מתבלטת חשיבותה מאז תקופות טרם היסטוריות) שוכנת באסיה, מול אירופה ובשכנות אפריקה. כשאנחנו מקבילים את העובדה הזאת כנגד המגמות המכריעות בהווי הארץ ובשאיפותיה התרבותיות, במערכת חינוכה, בספרותה, בפעילותה האמנותית, בקשריה הכלכליים ובכל פרטי חייה, המתבטאים בהכרח גם בכיוון מדינותה, נידהם מאי-ההתאמה שבין היסודות הקיימים מעולם עד עולם ובין מעשי בני אדם, הנראים כפרוש מוטעה של אותם היסודות. הלא רק אחת מתכונות גיאוגראפיות אלה מצאה עד כה את ביטויה בחיינו החדשים על אדמתנו, כלומר הימצאנו מול אירופה. את משקפיה אנחנו מרכיבים, את שפותיה אנחנו לומדים ומלמדים, על ספרותיה אנחנו מתחנכים, בסגנונה אנחנו בונים ומציירים. ילדינו לומדים פרטים טפלים מתולדות ספרד וגרמניה, ואילו על עבר והווה של שכנינו ואפילו על המעוטים שבקרבנו, כמעט שאינם יודעים יותר מילדי המערב הרחוק. ואשר לשאר יבשתנו, לא נגזים כשנקבע, כי רמת ידיעותינו על אודותיה ויחסנו לערכי תרבויותיה נמוכה בהרבה מזו של בני המערב הממוצעים. בורותנו זאת אינה מחפירה ואינה נותנת בנו דפי ובלבד שתהיינה בידינו הוכחות על השכלה מערבית. יתר על כן, עד כמה שיש בקרבנו מדע מזרחי וקרבה לרוח המזרח, נובעים הישגים או נטיות אלה ממקורות מערביים; ביחס לתרבויות התיכוניות, הדרומיות והמזרחיות של אסיה אין יוצא מן הכלל המאלף הזה.

חוסר ידיעה מעניש גם בימינו ע"י הפתעות מכאיבות. במערב עצמו השתלטה מכבר ההרגשה, שכולו בירידה, ~~והיחידי~~ ושפנגלר לא היה היחידי שהתנבא וחזה שמשו בשקיעה ואת עולם המחר - במזרח. המתרחש בדורנו נראה כאישור הפסימיות המערבית. ואנחנו, השבים אל מולדתנו הקטנה, עד מתי נתעלם מן המולדת הגדולה? השעה בה אנחנו ניגשים לבנות מחדש את תרבותנו הישנה, האם אין היא נאה לבדיקה קפדנית של היסודות? אם לא עכשיו, אימתי נוציא מהם את המתפורר והנרקב ונמלא חורים ולא בפסולת? בוודאי, העברת התפקיד הראשי אינה מוכרחה להיגמר בדור אחד ואף לא במשך דורות מעטים. בעיני האימפריליזם היתה הציונות כעין סוכנות מערבית במזרח או טריז אירופי בגוף אסיה או אחד האמצעים לדיכויה, לבל תרים ראשה. במשך שלשים שנה הספקנו להתפקח ולהתפטר מתפקיד כזה. אולם הישג זה מוטל עתה בספק מחדש. מצוקות הרגע מערפלות את דרכנו וקשה לראות עד מרחק-מה. עוד המערב יכול לתת גדולות ונצורות,

עוד כוחו במתניו. אלא שהרואה זאת בלבד איננו רואה את הנולד. המתמכר לקובע היום ומסתיר פניו מן המחר, ספק אם יצליח בבוא מועד.

× ×
×

הסיוט האטומי, שאיננו פרי מוח חולה, אלא מציאות נוראה מכל מה שהיה בזמן מן הזמנים, עודנו מרתיע את בעליו, וידיהם רועדות. לנגד עיניהם המוני הקרבנות שאין עוול בכפם, מליונים רבים של עוללים ויונקים שיומתו ועוד מליונים שייחנקו ברחם ולא יראו אור. לא יראוהו גם רבים מאלה שנפשותיהם תהיינה להם לשלל, כי קרינת האדמה הרצוחה והאדורה תעוור עינים למרחקים ותתן שריד ופליט - בעלי מומין שישמחו כי ימצאו קבר. צאצאי הסוללים דרכים במדברות והמפרים בזיעתם שממות ינוסו מארצות חרבות נושפות מוות. למען מה? למען הצל את ההון מיד הקומוניסטים? הלא בעלי ההון עצמם מצהירים וחוזרים ומצהירים, כי אין הוא קודש הקדשים וכי לא למענו הם מוכנים להקריב הכל. אלא מה? אולי לשם הגנה על הדת או על הדתות? נימוק זה איננו קל ואיננו נוח דווקא לקליריקאליות, כי בדיני הדתות הכתובים, ז"א בהלכתן לפחות, קשה למצוא היתר להשתלטות בעמים וארצות ולשלילתה של ברכת פרו ורבו מצפרים ופרחים שלא חטאו. כן אינם יכולים להכחיש, שאחרי ימי קיצוניותו התוססת הסכים הקומוניזם הרוסי לפשרות וויתורים, שהותירו או החזירו לכנסיות קיום וקצת השפעה. על כן יצאו מכלל שימוש נימוקים שאין בהם עוד כדי לשכנע המונים ולכפר על האיומה בכל תכנפות בני אדם. האנשים, שלפי שהם עודם מהססים ומתיראים מקללת דורי דורות, מבססים עתה הכל על הטענה, כי החרות בסכנה וכי עליה צריך להגן בכל מחיר. הכל מרגישים את הכוח הכביר שבמלחמה זו והיא המעוררת דאגה רבה בארצות הגוש הסובייטי, שהוא היום הגוש המזרחי.

× ×
×

עם מעשיו העצומים יצר הקומוניזם הרוסי גם חיל גדול מאד מאד של מאוכזבים. המונים המהוללים אולי את רוב האנושות הם אוטופיסטים מבטן. במהפכה הרוסית תלו את מיטב תקוותיהם. בעיניהם היתה היא עתידה לחסל לא את הקפיטליזם בלבד, אלא כל עוון, כל דיכוי, כל הפליה. משטר שיתופי של כל פועלי צדק היה צריך לקום ובמקום יחסים של ניצול ושנאה קיוו לאחווה בין אדם לחברו. איש איננו טוען ואיננו יכול לטעון, שחלומות כאלה נתאמתו. המלמדים סניגוריה על המציאות ומשתדלים להוכיח שמחמת התנאים והמאורעות הידועים עדיין לא יכלו להתאמת, עוברים גם להתקפות חריפות נגד אוטופיזם כלשהו ומצליחים לא פעם לעשותו למגוחך. אך במציאות אחרת, זו של לבות בני אדם כמו שהם, אין ההצלחה הזאת אלא יחסית. הנעשים מצחיקים ע"י אוטופיזם כזה הם בעיקר משכילים משכבות פרולטריות וביחוד משכבות בינים. מתמול שלשום נזהרו סוציולוגים ומדינאים פקחים מלזלזל בשכבות בינים אלה. הלא מהן נבנית ה"אינטליגנציה", הנחשבת בצדק לנפש המאזנים. לולא הזניחו אותה מפלגות הפועלים בגרמניה, כי אז לא היו ברשות הנאצים בעלי כל המקצועות להמוניהם. האינטליגנציה מאורגנת מעט ואין לה אפי פוליטי אחיד, אבל בשעות ההכרעה היא המכריעה. ברוסיה היתה היא בשעתה ספוגת רוח מהפכנית ואי אפשר לשלול ממנה חלק נכבד בנצחון מהפכת אוקטובר. אלא שלבם החי ושכלם הבקרתי של בני אותה השכבה נשתמרו גם אח"כ. המיחלים למהפכה ראו את יצירתה הופכת למדינת משטרה, ומשפטי זוועה ומעשי דיכוי שיטתיים וקבועים הסירו מאחריה רבים שהקריבו לה את מיטב כוחם והיו מוכנים להקריב לה הכל. דומני, כי עצם המקור למרבית הרע שבאנושות הוא הרעיון, שהמטרה מקדשת את האמצעים. צא וראה, מה נעשה עד היום בשם

העיקרון הזה! ואיזה מוסר יתכן כשהוא סובל בו כלל המבטל אותו? מלבד זאת יודעים ~~אמצע~~ תלמידי חכמת המזרח, שאין אושר כי אם במוסר. גם המשטר של ברית המועצות אימץ את העיקרון ההוא, וככה השתלט בה גורם זר למהותה.

לא תקשה עלינו ריקונסטרוקציה של השתלשלות העולם בלי פורענויות אלה. נדמה בנפשנו, שלאחר הצדקת עני ורש והיסול הקפיטליזם בחלק השישי של כדור הארץ היו קמים בו סדרי אנושיות, שוויון ואחווה. חופש הפרט היה שם קודש ולא היתה לו הגבלה אלא במה שעלול לסכן אחרים או את החברה כולה. אגואיזם שפל וכל הרעות השכיחות בחברה הטרם-קומוניסטית היו מתבטלים עד מהרה ותבונה היתה מניעה את מעשי בני אדם ומסדירה את היחסים הבין-אנושיים. מדינה כזו היתה מופת ודוגמה לאחרים במידה שאין לה תקדים. לא היה מעצור להמונים הנוהרים אל מקדש אמת זה. אותן שכבות החברה, שלבותיהן היו קודם נפתחים פעם לטוב ופעם לרע, היו עתה מתלהבים לטוב ועמים שלמים ומלוכדים היו מחליטים להקים בביתם אותם סדרי הברכה. רק שכבות דקות, כמו אילי ההון הגדול, היו אז דבקים עוד בסדרים הישנים והמונים לא היו עוד הולכים אחריהם. ככה היתה התורה החדשה מנצחת בעולם כנפול פרי בשל מן העץ.

לשם הערכה ריאליסטית של סיכויי גאולה אלה עלינו לבדוק מחדש את הדעה הרווחת בהמונים, שעצם שכבת הקפיטליסטים מושחתת עד השורש. הדוקטרינה, המתעלמת מן החיים ובונה הכל על מלחמת האינטרסים, מלמדת לזלזל בכוחה של תבונה. גם אצל מיטב
באופן להתרומם מול האינטרסים המעמדיים שלו. אך אין בהבנת היסטוריה כלל
התיאורטיקנים לא נחקר כשרו המוסרי של הגורם הזה. כי בלעדיו אין מקום לדמויות כמו משה רבנו שהתחנך כנסיך מצרי ובא אל עבדים ושפחות להושיעם. ואיך יסתבר הבודהא
בן המלך שדרך מעליו בגדי מלכות וכרת ברית לקבצנים סרוחים, וכן מרכס בן הבורגנות ולנין היחסן ואנשי שם ואלמונים אין מספר שירדו מן המעמדות העליונים והצטרפו אל הנצרות בראשיתה ואל כל התנועות של דלת העם? ההיסטוריונים, שרשמו את דברי-ימי תנועות הפועלים, כמעט שעברו בשתיקה על ההופעות הנשגבות האלה ולא הקדישו להן אנליזה מדעית. לו עשו את חובתם לגביהן, כי אז היינו רואים בנים ובנות של מליונרים בשורות הפרולטריות הלוחמת ומעריכים נכונה את חלקם בהישיגיה. כשיש צדיקים~~אף~~ אפילו בלב עולם הממון וכשנובעת הופעתם מאיזה כלל או חוק שבטבע האנושי, המתבטא בכוח היסטורי כה אדיר - לא הספיקו הגורמים המחברים לגשירת גשר בין מחנות פועלים ולפתרון שאלת השאלות בתבונה?

מהלך ההיסטוריה החדשה ביותר רחוק כידוע מהרהורים משונים כאלה כרחוק מזרח ממערב. מצד אחד הבין הקפיטליזם כי אין בדעת התנועה הקומוניסטית להסתפק בגבולותיה וכי אמצעיו הישנים לא יספיקו עוד לבלום את מסע הכיבושים של הפועלים המהפכניים. לכן חולל את הפשיזם. מובן, שאבי אבות הדיכוי לא יכול להשתמש בסיסמת חופש הפרט, תעמולתו בחרה לה בדרכים אחרות. שכבות הבינים כבר היו מאוכזבות עד היסוד. הזלזול בהן נמשך, הזעיר-בורגני היה למטרה הנוחה ביותר לחיצי הלעג שהומטרו עליו מצד שמאל. צרי רב שהושם עליו מצד ימין, קיבל אפוא בתודה ובהתפעלות. בכוונתו ביד הדיקטטורה הפשיסטית. הנצחונות הקלים של הפשיזם על הלבבות איפשרו לו את נצחונותיו הצבאיים והם עודדו אותו לפשעים הגדולים ביותר שנעשו עד ימיו.

x x x

עתה נשאלת השאלה, בזכות מה זכה הקומוניזם במזרח להצלחתו הכבירה ומדוע נתקלת התקדמותו במערב בקשיים הידועים? מאין אפוא הטופוגראפיה המזרחית-מערבית בחלוקת העולם הקיימת היום בין קומוניזם לקפיטליזם? ספק, אם המטריאליזם העקבי והמקיף יפתור את השאלה הזאת. התשובה ניתנת ע"י המנטליות של שני העולמות, כפי שהיא מתבטאת בתורותיהם הפילוסופיות והדתיות. במערב, ביחוד עד כמה שיצירתו נובעת ממקורות יווניים ורומיים או מושפעת על ידיהם, בולטת גישה בעיקר אינדיווידואליסטית. דעת פרוטאגוראס, הקורא לאדם קנה-מידה לכל הדברים, עשויה להגדיר את רוח המערב כולו. בתקופות כמו אלה של הרנסנס והקלאסיציזם נמשכת הירושה האירופית-עתיקה בקו ישר. בימי-הבינים אמנם גוברת המגמה הנגדית, קולקטיביזם ידוע, ואותו מפתחים ראשית כל המנזרים. אבל בסך-הכל אין אפילו גורמים נגדיים כה חזקים גורעים מאפיו העיקרי של המערב, המעמיד את היחיד במרכז העולם.

כדי להתקרב להבנת המזרח, אינך מוכרח לקרוא בכתבי חכמתו בתרגומים מסופקים. נסתכל במה שיובן לך ישר, באחד הציורים הסיניים, שנוצר במאה הח' אחסה"נ, כשמונה מאות שנה לפני התחלות תמונת הנוף כסוג בפני עצמו באירופה: מצוק סלע תלול, שעל שיפוליו עוד מונח השלג מאחרית החורף, פורץ אשד, מפל מימיו משתפך אל תהום ומעל גדותיה הומה וסוער הקצף הלבן. העצים המטפסים על קיר ההר עוד מעט ינובו ויפריחו. באוויר הקר כבר מוחשת בשורת האביב המתקרב. רק אם תחפש היטב, תמצא בתמונת טבע זו גם שתי דמויות אנשים זעירות כראשי סיכות. אתה מבין שבמתכוון נעשו האנשים כל כך קטנים ולא ניתן להם כל מקום או תפקיד בקומפוזיציה. איתני הטבע האדירים (שהם כאן הבע והבנה) קיימים גם בלי האדם ואין כל יחס בין התגלות גדלם ובין ממדיו. וו-טאו-דזה, שהוא לפי המסורת הצייר, אומר לנו ביצירתו על הרקע הרוחני הגדול שלו דברים לא פחות ברורים מאשר פרוטאגוראס באמרתו המשקפת את דעת המערב. חכמי סין לזרמיהם תמימי דעה הם באחד העיקרים: הטבע או העולם ומלואו הוא קנה-המידה. על האדם ללכת אחרי הטבע, להסתגל לו. המידה בה יצליח בשאיפה זו תקבע את שלמותו ואת אשרו. מתוך מנטליות כזאת, המנוגדת לאינדיווידואליזם, מסתברת אי-ההחשבה של הפרט לגבי עצמו הן בשלום הן במלחמה. היקף התחומים הגיאוגראפיים וריבוי בני אדם היו בוודאי בסיבות להתהוות הרוח הזאת. בהתאם ליסודות אלו כמעט שאין לסינים נטיות של פרסוניפיקציה או הגשמת כוחות טבע בצלם אדם. דמיון העם הזה הלך בדרכים אחרות. בדתותיו אין אמונת יחוד ואין בהן בכלל אלים במלוא המובן הידוע, והלא גם בבודיזם הטהור והראשון אין מקום לאלים. בסין ניכר אפי המחשבה בראש וראשונה בשפה עצמה. בדקדוקה המסובך (שלפי דעה אחרת איננו קיים כלל) אין למשל סימונים לשני המינים ולשם הבחנה נעזרים ע"י אמצעים אחרים. האדם הזה איננו רגיל לראות ביקום את בבואתו או אספקלריה של תכונותיו. להבין את חוקי ההווייה האוביקטיבית והאבסולוטית – זאת מטרת חכמתו; להסתדר בה לפי חוקיה אלה – זה מוסרו. עבר והווה מראים יפה גם במערב, כי העקרונות של שלטון חוק וחופש מלא לפרט מנוגדים תמיד במידת-מה; הבעיה הזאת לא מצאה עד היום פתרון מקיף בר-קיימא, מלבד פתרונותיה שבהלכה ובדמיון. הגופים החברתיים של אסיה ותרבויותיה, ביחוד אלה של המזרח הרחוק, לא עמדו מעודם בפני אותה בעיה או לא הכירוה במלואה לפחות. אך אל תיעשה כל התמונה הצגת לטופס חד צדדי חסר צד הפוך ומתח דיאלקטי: דווקא בסין, בארץ הפטורה ביותר

מאינדיוידואליזם, קמו כמעט בכל הדורות אישים שנרשמו בדברי-הימים, ביצירה הפילוסופית, בספרות, באמנות ובחיים המדיניים.

נזכור לבסוף כי סין היא ארץ טרם-תעשייתית. רק בדורנו התחילה לפרוק את עול הפיאודליזם החקלאי. בניגוד להלכה הקלאסית נוצח בה הקפיטאליזם עוד לפני שהתגבש, כמו ברוסיה. ארץ התעשיה היחידה שעד עתה הקימה משטר קומוניסטי היא צ'כוסלובקיה, והיא איננה גדולה ולפי נסיונה המהפכני צעירה. בחלוקת כדור הארץ בין שני האיתנים לא הביאה שינוי מכריע.

× ×
×

אם באמת מנוי וגמור עם המזרח לכבוש את המערב - צא ולמד, מה הם החידושים או השינויים שהוא רוצה לכפות עליו. אין ספק שמשאלתו הראשונה היא חיסול הקפיטליזם וסדרי החברה שלו. ברם, לשאיפתו היסודית הזאת כבר מצא לו המזרח בתוך המערב בעלי ברית לא מעטים ולא חלשים. ברובם הגדול מוכנים פועלי ארצות התעשיה לפטר את הקפיטליזם בהדרגה, בדרך הלאמות שיטתיות אם כי אטיות. בימים הדורשים החלטות אמיצות וסילוק נועז של דעות קדומות לא קשה לשער, שאותם ההמונים עוד יוסיפו להתאושש ולוותר על עקרון ההתפתחות או על הגורמים הממתיקים, על אטיות והדרגה, ויסכימו לעשות מעשה מהפכני או שורת מעשים כאלה. אם ירצו יוכלו לקבל תגבורת נכבדה מתוך המעמד הבינוני; גם הוא אינו מעונין בקיום ההון, הנבנה מניצול ומחלק חלק מפריו בין המנוצלים. לו היו המונים הפועלים והמעמד הבינוני משוכנעים, שלא נדרש מהם אלא שיסגירו את משטר הממון ויקימו סדרי עבודה ובנין חברה שיתופיים, היו עושים כן בנפש חפצה. כוחם היה אז עצום, כי רק מעוט היה עוד מולך אחרי הדגל הטמא, בעלי ההון עצמם ועצם השותפים להמס. גם את המיליטריזם שלהם היו יכולים להסגיר ולהקריב, לו הובטח להם תמורתו שלום העולם, ולא במלים בלבד. אבל אין הם בטוחים כלל בתביעות מוגבלות כאלה, העשויות להתקבל על דעתם. אדרבא, הם רואים את עצמם מול סכנה מהותית ביותר בעיניהם, זאת של נטילת ההגה והאחריות מידם והשתלטות כוחות חוץ בביתם. לברית אמת מוכנים הם, לתלות באחרים מתנגד לבם בתוקף. הסכנה הזאת היא הגוררת ודוחפת אותם אל מחנה הקפיטליזם, ומפתה פועלים למלחמה נגד פועלים. אותה סכנה מספקת לתעמולה הקפיטליסטית את החומר היקר ביותר ובאורה הצורם נראה לפועלי המערב הצפוי להם כמערכת זוועות: כפיה תרדוף כפיה, עד שהזרים יטלו ויעקרו כל האהוב והמקודש ויהפכו שוחרי חופש לעבדים. הצנטרליזם הבלתי מוגבל הוא אפוא המכשיל מס' א'. אם יאריך ימים ואם לא יצטמצם כלל, מי יודע אם לא יביא לידי סיבוכים חמורים גם באסיה. עאכו"כ בולטת השפעתו האיומה ביחוד באמריקה ובמערב אירופה. לו הבינו את העובדות הפסיכולוגיות והממשירות האלה בברית המועצות ולו למדו מהר שפה משותפת עם המערב, כשם שהם מבינים כל כך היטב ללבות אסיה, כי אז היה העולם נגאל עוד בימינו והיו נחסכות קללות התוכחה מדורנו ומדורות רבים. אולם עקשנות מסנוורת וגוררת עקשנות. הסיכויים לנצחון התבונה בשני הצדדים חלשים מאד. בעל לב גדול ומוח גדול כמו נהרו עודנו מבודד ועדיין לא זכה להצלחה של ממש. ועל איינשטיין שהעיז להפריע קצת למארחיו, כדי להציל גם אותם, נשפכו עלבונות ואיומים רשמיים למחצה ואין מגן עליו. העדפל הזיל יכבד. אולם בהתחשב עם הסיכוי האחר, זה של השתוללות המוות ברחבי תבל

והכחדת אוכלוסיות שלמות והרס ממושך עד מאות או אלפים בשנים אחרי הצתת העולם - נראית עוד תקוות-מה, זו של רתיעה אחורנית ברגע האחרון: אולי אפילו יותר כדאי להיות המנוצח והנרצח במלחמה כזאת מלנצח ולהשאר בחיים כאלה ולשאת באחריות על רציחת האנושות? ויהיו עוד מנצחים ואיזה שלל יהיה עוד בידיהם המגועלות לעולם? הכל רואים בברור את חזון הממשות, הניסוי הצנוע של הירושימא מעיד. לכן יש עוד מאמצים למניעה ולהצלה. נחפש גם אנחנו ונחקור.

× ×
×

המציאות הרוסית הרגילה רבים להבחין בינה לבין הרעיון בטהרתו המקורית. רוסיה הסובייטית נלחמת לפי חרב במבחינים אלה. אולי יש בכל זאת באבחנה הזאת כדי לפתוח אפקים. שיקול פשוט ילמדנו: כשהספיק הקומוניזם במשך תולדותיו הקצרות לשנות דרכו עד כדי כך, שמא יחזור בהמשך דרכו אל מוצאו הטוב ומהותו הטובה? אולי לא יתכן לזקוף את כל המצער על חשבון הקומוניזם ואולי יותר נכון ליחס את הממשות האכזרית לתנאים המיוחדים של ארצה. בנקל אפשר לשער, שהתנועה היתה מתפתחת אחרת, לו היתה זוכה לנצחונה הראשון בצרפת או באיטליה. אולי היתה בארצות כאלו סופגת בה את שאיפותיהן ההומניטאריות וכובשת פחות בכוח הזרוע מאשר בכוח הדוגמה וההישג המופתי. בלי ספק היתה הודו משפיעה השפעה עולמית עוד יותר טובה ומצליחה עוד יותר לכבוש את הלבבות, לו היתה היא הראשונה בארצות הקומוניסטיות והיתה מדריכה ומנהלת כל זמן שהיה עוד צורך הכרחי במרכז אחד. אכזרות והערצת אגרוף זרות לאדם ההודי. תכונתו היסודית היתה לא פעם בעוכריו. אולי לא רחוקה [illegible] כנגד זה נכנס בקומוניזם הרוסי הרבה מן המגמות והשיטות של אותו דיכוי שהכביד על ההמונים לפני המהפכה, וגם עצם הצנטראליזם הוא ירושה פטאלית מן הימים ההם. האדם הרוסי, שהוא היסוד להרכב האנושי של ברית המועצות, גודל נפשו התבטא באופן ~~סבל~~ סבלו והתנגדותו היוצרת ובעצם המהפכה ואחריה במעשי בנין אדירים, לבסוף במלחמת גבורתו נגד הפולש הנאצי. ואילו בהבנת הצד שכנגד עדיין לא התבטא; את עקשנותו הקודרת עדיין לא כבש ואת חכמת הוויתורים רק התחיל ללמוד. על הצלחתו בלימודים קשים אלה מוכיח הפרק האחרון בתולדות מדיניותו לגבי הכנסיות. לפיכך יש שחר לתקווה שברית המועצות תתגבר ביום מן הימים על הרעות המסתבבות אתה. המפנים הרבים שחלו במדיניותה החיצונית והפנימית עד היום, מחזקים השערה אופטימיסטית כזאת. אם פועלי המערב יבינו, שהחשת התהליך הזה תלויה בהם, יוכלו במצפון שקט ובבטחה להחליט על הגשמת הסוציאליזם ועל שלום העולם. עי"ז אמנם לא יפתרו מיד את שאלת ההשפעה והבעלות בארצותיהם. אבל כשישימו אל לבם את הלקח הזה מהגיון ועובדות גם יחד, לא יעמדו עוד בפני קיר אטום. הקומוניזם הבינלאומי מן ההכרח הוא, שלא יהיה עוד כפוף לעולם ועד לשלטון מרכזי ואחיד באפיו ובהשפעתו על חיי הפרט. הלא כאלה הן תולדות כל התנועות הגדולות. בהתחלותיהן לא נראה אף פעם, כמה גוונים והבדלים ייכנסו בהן במרוצת הזמן. גם הנצרות הקדומה עדיין לא הראתה שמץ מן ההסתעפויות והפילוגים שהיו עתידים להיוולד מתוכה. גם תולדות כל הכיבושים מאשרות פרספקטיבות כאלה. הכובש קיבל לא פעם את תרבות הנכבש, ובלי משים נטמע בה. בזמננו עלול גם תהליך כזה להתקיים ביתר מהירות.

בוודאות כזאת יש לא רק כדי לעודד את הנכונות להחלטה נועזת ואנושית ביותר.

באופן נראית עוד סינתיזה אדירה בהשתלשלות הדיאלקטית של תולדות האנושות : שיתוף פעולה והשתלבות הדדית של רוח המזרח ורוח המערב עתידים להביא פריון עמוק ביותר וקידמה מקיפה. לו הבנו אנחנו ברגע הזה את מקומנו על פני כדור הארץ והסקנו מן התנאים מסקנות מרחיקי ראות, היינו זוכים לחלק מכריע בהצלת העולם ובונים לעצמנו בית בן קיום.

נכבד תפקידה של אספנות המצילה נכסי חמר ורוח מלטבוע בים האבדון והנשיה. בכל הארצות המצוינות ברציפות היסטורית-תרבותית נמסרים גם אספים מדור לדור. האספים הבודדים פוחתים וגדלים ועוברים מיד ליד, ונכסי הפרט נעשים נכסי צבור, והתמורות הכלכליות משתקפות בגורלם. אך הקנין הלאומי-הכללי בעינו עומד, והוא לנגד עיני הדורות הזוכרים ולומדים ומפתחים. בתנאי ארצנו העתיקה והצעירה רק התחילה האספנות בפעלה, ותפקידיה רק מתחילים להתבהר ולהתגבש. היא התחילה ללקט יצירות אמנות עמנו ולקרב אותה ללב הדור הזה, שברוב הענינים עלול לשכוח את שלו, ויצירות אמנות העמים, שאליהן אנחנו מתיחסים בהערצה מוצדקת או בלתי מוצדקת. ואת יצירות ימינו אנו, מעשי האמנים שבקרבנו, למען יוודעו לעתידים לבוא ולמען יישפטו לפניהם ולמען יעידו עלינו, על עשרנו ועל עניינו. כל האספים האלה הם מעשי פדות, וכל הטעמים האנוכיים, שהיו בהם בראשונה, הולכים ומתבטלים במרוצת הימים. ברי, שבראש הוקרתנו נעמיד מפעלי אספנות כאלה שיש בהם כדי להציל הצלה של ממש נכסים אשר כליונם נחרץ ואשר אחרוני שרידיהם אובדים לעינינו. הוא הדין בכל מלאכת הקדש, שעם ישראל יצר במאות השנים האחרונות בארצות הגולה. שואת עמנו היתה גם שואתם של כלי קדשו. למעט שנותר נתן אפוא כל יקר ונברך על כל מאמץ של רכוז ושמירה. לפי-כך נחזיק טובה לאספן המסור של הפולקלור היהודי מר ה. גולניצקי בחיפה על הנכסים שידו השיגה לו ולנו.

ד"ר נפתלי שנייד

Otto Schneid
Papers

ד"ר נפתלי שנייד:

בין מזרח למערב.

עם הוא גוף חי. תנאי קיומו משתנים ודורשים הסתגלות וכדוגמת כל התהליכים הביולוגיים חלה ההסתגלות הנחוצה פחות או יותר מאליה. כנגד גורמי השינויים, הם המניעים אשר תדירותם עולה ויורדת, עומדים גורמי ההתמדה כמו מסורת ומגמות שמרניות כלשהן. בתנאים ידועים, כגון אחרי שואות, במשברים מקיפים או בתוך מאמצי בנין חדש גוברת הנטיה לריוויזיות כלליות או אפילו להנחת יסודות חדשים. הרגלים מקודשים, ואפילו מושכלות ראשונים עלולים להתערער בזמנים כאלה; מבחינה ביולוגית או מבחינת החי הרוצה או מוכרח להשתמר מובן העומק וההיקף של אותם הערעורים. ברם יש מסורת אחת, שאיננה ניתנת להשתנות והיא - המצב הגיאוגראפי.

מצבנו הגיאוגראפי קל להגדרה הוא: ארצנו (שלעומת היקפה המועט מתבלטת חשיבותה מאז תקופות טרום היסטוריות) שוכבת באסיה, מול אירופה ובשכנות אפריקה. כשאנחנו מקבילים את העובדה הזאת כנגד המגמות המכריעות בהווי הארץ ובשאיפותיה התרבותיות במערכת חינוכה, בספרותה, בפעילותה האמנותית, בקשריה הכלכליים ובכל פרט חייה, המתבטאים בהכרח גם בכיוון מדיניותה, בידהם מאי-ההתאמה שבין היסודות הקיימים מעולם עד עולם ובין מעשי בני אדם, הנראים כפרוש מוטעה של אותם היסודות. הלא רק אחת מתכונות גיאוגראפיות אלה מצאה עד כה את ביטויה בחיינו החדשים על אדמתנו, כלומר הימצאנו מול אירופה. את משקפיה אנחנו מרכיבים, את שפותיה אנחנו לומדים ומלמדים, על ספרויותיה אנחנו מתחנכים, בסגנוניה אנחנו בונים ומציירים. ילדינו לומדים פרטים מפלים מתולדות ספרד וגרמניה, ואילו על עבר והווה של שכנינו ואפילו על המעוטים שבקרבנו, כמעט שאינם יודעים יותר מילדי המערב הרחוק. ואשר לשאר יבשתנו, לא נגזים כשנקבע, כי רמת ידיעותינו על אודותיה ויחסנו לערכי תרבויותיה נמוכה בהרבה מזו של בני המערב הממוצעים. בורותנו זאת איננה מטרידה ואינה בוחנת בנו דפי ובלבד שתהיינה בידינו הוכחות על השכלה מערבית. יתר על כן, עד כמה שיש בקרבנו מדע מזרחי וקרבה לרוח המזרח, נובעים הישגים או נטיות אלה ממקורות מערביים; ביחס לתרבויות התיכוניות, הדרומיות והמזרחיות של אסיה אין יוצא מן הכלל המאלף הזה.

חוסר ידיעה מעניש גם בימינו ע"י הפתעות מכאיבות. במערב עצמו השתלטה מכבר ההרגשה, שכולו בירידה, והיהודי שפנגלר לא היה היחידי שהתנבא וחזה שמשו בשקיעה ואת עולם המחר - במזרח. המתרחש בדורנו נראה כאישור הפסימיות המערבית. ואנחנו, השבים אל מולדתנו הקטנה, עד מתי נתעלם מן המולדת הגדולה? השעה בה אנחנו ניגשים לבנות מחדש את תרבותנו הישנה, האם אין היא נאה לבדיקה קפדנית של היסודות? אם לא עכשיו, אימתי נוציא מהם את המתפורר והנרקב ונמלא חורים ולא בפסולת? בוודאי, העברת התפקיד הראשי איננה מוכרחה להיגמר בדור אחד ואף לא במשך דורות מעטים. בעיני האימפריליזם היתה הציונות כעין סוכנות מערבית במזרח או טריז אירופי בגוף אסיה או אחד האמצעים לדיכויה, לבל תרים ראשה. במשך שלשים שנה הספקנו להתפתח ולהתנער מתפקיד כזה. אולם הישג זה מוטל עתה בספק מחדש. מצוקות הרגע מערפלות את דרכנו וקשה לראות עד מרחק-מה. עוד המערב יכול לתת גדולות ונצורות,

עוד כוחו במתניו. אלא שהרואה זאת בלגד איננו רואה את הנולד. המתמכר לקובע היום ומסתיר פניו מן המחר, ספק אם יצליח בבוא מועד.

x x
x

הסיוט האטומי, שאיננו פרי מוח חולה, אלא מציאות נוראה מכל מה שהיה בזמן מן הזמנים, עודנו מרתיע את בעליו, וידיהם רועדות. לנגד עיניהם המוני הקרבנות שאין עוול בכפם, מליונים רבים של עוללים ויונקים שיומתו ועוד מליונים שייחנקו ברחם ולא יראו אור. לא יראוהו גם רבים מאלה שנפשותיהם תהיינה להם לשלל, כי קריגת האדמה הרצוחה והארורה תעוור עינים למרחקים ותתן שריד ופלים - בעלי מומין שישמחו כי ימצאו קבר. צאצאי הסוללים דרכים במדברות והמפרים בזיעתם שממות ינוסו מארצות חרבות ושופות רוות. למען מה? למען הצל את ההון מיד הקומוניסטים? הלא בעלי ההון עצמם מצהירים וחוזרים ומצהירים, כי אין הוא קודש הקדשים וכי לא למענו הם מוכנים להקריב הכל. אלא מה? אולי לשם הגנה על הדת או על הדתות? נימוק זה איננו קל ואיננו נוח דווקא לקלריקאליות, כי בדיני הדתות הכתובים, ז"א בהלכתן לפחות, קשה למצוא היתר לטבחלטבח בעמים וארצות ולשלילתה של ברכת פרו ורבו מצפרים ופרחים שלא חטאו. כן אינם יכולים להכחיש, שאחרי ימי קיצוניותו התוססת הסכים הקומוניזם הרוסי לפשרות וויתורים, שהותירו או החזירו לכנסיות קיום וקצת השפעה. על כן יצאו מכלל שימוש נימוקים שאין בהם עוד כדי לשכנע המונים ולכפר על האיומה בכל תכנפות בני אדם. האנשים, שלפי שעה עודם מהססים ומתיראים מקללת דורי דורות, מבססים עתה הכל על הטענה, כי החרות בסכנה וכי עליה צריך להגן בכל מחיר. הכל מרגישים את הכוח הכביר שבסיסמה זו והיא המעוררת דאגה רבה בארצות הגוש הסוביטי, שהוא היום הגוש המזרחי.

x x
x

עם מעשיו העצומים יצר הקומוניזם הרוסי גם חיל גדול מאד מאד של מאוכזבים. המונים המהווים אולי את רוב האנושות הם אוטופיסטים מבטן. במהפכה הרוסית תלו את מיטב תקוותיהם. בעיניהם היתה היא עתידה לחסל לא את הקפיטליזם בלבד, אלא כל עוון, כל דיכוי, כל הפליה. משטר שיתופי של כל פועלי צדק היה צריך לקום ובמקום יחסים של ניצול ושנאה קיוו לאחווה בין אדם לחברו. איש איננו טוען ואיננו יכול לטעון, שחלומות כאלה נתאמתו. המלמדים סניגוריה על המציאות ומשתדלים להוכיח שמחמת התנאים והמאורעות הידועים עדיין לא יכלו להתאמת, עובדים גם להתקפות חריפות נגד אוטופיזם כלשהו ומצליחים לא פעם לעשותו למגוחך. אך במציאות אחרת, זו של לבות בני אדם כמו שהם, אין ההצלחה הזאת אלא יחסית. הנעשים מצחיקים ע"י אוטופיזם כזה הם בעיקר משכילים משכבות פרולטריות וביחוד משכבות בינים. מתמול שלשום נזהרו סוציולוגים ומדינאים פקחים מלזלזל בשכבות בינים אלה. הלא מהן נבנית ה"אינטליגנציה", הנחשבת בצדק לנפש המאזנים. לולא הזניחו אותה מפלגות הפועלים בגרמניה, כי אז לא היו ברשות נאצים בעלי כל המקצועות להמוניהם. האינטליגנציה מאורגנת מעט ואין לה אפי פוליטי אחיד, אבל בשעות ההכרעה היא המכריעה. ברוסיה היתה היא בשעתה ספוגת רוח מהפכנית ואי אפשר לשלול ממנה חלק נכבד בנצחון מהפכת אוקטובר. אלא שלבם החי ושכלם הבקרתי של בני אותה השכבה נשתמרו גם אח"כ. המיחלים למהפכה ראו את יצירתה הופכת למדינת משטרה, ומשפטי זוועה ומעשי דיכוי שיטתיים וקבועים הסירו מאחריה רבים שהקריבו לה את מיטב כוחם והיו מוכנים להקריב לה הכל. דומני, כי עצם המקור למרבית הרע שבאנושות הוא הרעיון, שהמטרה מקדשת את האמצעים. צא וראה, מה נעשה עד היום בשם

העיקרון הזה! ואיזה מוסר יתכן כשהוא סובל בו כלל המבטל אותו? מלבד זאת יודעים תלמידי חכמת המזרח, שאין אושר כי אם במוסר. גם המשטר של ברית המועצות אימץ את העיקרון ההוא, וככה השתלם בה גורם זר למהותה.

לא תקשה עלינו ריקונסטרוקציה של השתלשלות העולם בלי פורענויות אלה. נדמה בנפשנו, שלאחר הצדקת עני ורש וחיסול הקפיטליזם בחלק השישי של כדור הארץ היו קמים בו סדרי אנושיות, שוויון ואחוה. חופש הפרט היה שם קודש ולא היתה לו הגבלה אלא במה שעלול לסכן אחרים או את החברה כולה. אֶגואיזם שפל וכל הרעות השכיחות בחברה הטרם קומוניסטית היו מתבטלים עד מהרה ותבונה היתה מגיעה את מעשי בני אדם ומסדירה את היחסים הבין אנושיים. מדינה כזו היתה מופת ודוגמה לאחרים במידה שאין לה תקדים. לא היה מעצור להמונים הנוהרים אל מקדש אמת זה. אותן שכבות החברה, שלבותיהן היו קודם נפתחים פעם לטוב ופעם לרע, היו עתה מתלהבים לטוב ועמים שלמים ומלוכדים היו מחליטים להקים בביתם אותם סדרי הברכה. רק שכבות דקות, כמו אילי ההון הגדול, היו אז דבקים עוד בסדרים הישנים והמונים לא היו עוד הולכים אחריהם. ככה היתה התורה החדשה מנצחת בעולם כנפול פרי בשל מן העץ.

לשם הערכה ריאליסטית של סיכויי גאולה אלה עלינו לבדוק מחדש את הדעה הרווחת בהמונים, שעצם שכבת הקפיטליסטים מושחתת עד השורש. הדוקטרינה, המתעלמת מן החיים ובונה הכל על מלחמת האינטרסים, מלמדת לזלזל בכוחה של תבונה. גם אצל מיטב התיאורטיקנים לא נחקר כשרו המוסרי של
האדם להתרומם מעל האינטרסים המעמדיים שלו. אך אין הבנה היסטורית בלי
הגורם הזה. כי בלעדיו אין מקום לדמויות כמו משה רבנו שהתחנך כנסיך מצרי ובא אל עבדים ושפחות להושיעם. ואיך יסתבר הבודא בן המלך שזרק מעליו בגדי מלכותו וכרת ברית לקבצנים סרוחים, וכן מרכס בן הבורגנות ולנין היחסן ואנשי שם ואלמונים אין מספר שירדו מן המעמדות העליונים והצטרפו אל הנצרות בראשיתה ואל כל התנועות של דלת העם? ההיסטוריונים, שרשמו את דברי-ימי תנועות הפועלים, כמעט שעברו בשתיקה על ההופעות הנשנבות האלה ולא הקדישו להן אנליזה מדעית. לו עשו את חובתם לגביהן, כי אז היינו רואים בנים ובנות של מליונרים בשורות הפרולטריות הלוחמת ומעריכים נכונה את חלקם בהישיגיה. כשיש צדיקים אפילו בלב עולם הממון וכשנובעת הופעתם מאיזה כלל או חוק שבטבע האנושי, המתבטא בכוח היסטורי כה אדיר - לא הספיקו הגורמים המחברים לגשירת גשר בין מחנות פועלים ולפתרון שאלת השאלות בתבונה?

מהלך ההיסטוריה החדשה ביותר רחוק כידוע מהרהורים משונים כאלה כרחוק מזרח ממערב. מצד אחד הבין הקפיטליזם כי אין בדעת התנועה הקומוניסטית להסתפק בגבולותיה וכי אמצעיו הישנים לא יספיקו עוד לבלום את מסע הכיבושים של הפועלים המהפכניים. לכן הוליד את הפשיזם. מובן, שאבי אבות הדיכוי לא יכול להשתמש בסיסמת חופש הפרט, תעמולתו בחרה לה בדרכים אחרות. שכבות הבינים כבר היו מאוכזבות עד היסוד. הזלזול בהן במשך, הזעיר-בורגני היה למטרה הנוחה ביותר לחיצי הלעג שהוטטרו עליו מצד שמאל. צרי רב שהושם עליו מצד ימין, קיבל אפוא בתודה ובהתפעלות. נכונותו לאמונה ולמסירות נוצלה כזכור. מאוחר מדי הספיקו כמה מהם להתפכח ולראות למה שימשו ביד הדיקטטורה הפשיסטית. הנצחונות הקלים של הפשיזם על הלבבות איפשרו לו את נצחונותיו הצבאיים והם עודדו אותו לפשעים הגדולים ביותר שנעשו עד ימיו.

x x x

עתה נשאלת השאלה, בזכות מה זכה הקומוניזם במזרח להצלחתו הכבירה ומדוע נתקלת התקדמותו במערב בקשיים הידועים? מאין אפוא הטופוגראפיה המזרחית-מערבית בחלוקת העולם הקיימת היום בין קומוניזם לקפיטליזם? ספק, אם המטריאליזם העקבי והמקיף יפתור את השאלה הזאת. התשובה ניתנת ע"י המנטליות של שני העולמות, כפי שהיא מתבטאת בתורותיהם הפילוסופיות והדתיות. במערב, ביחוד עד כמה שיצירתו נובעת ממקורות יוונים ורומיים או מושפעת על ידיהם, בולטת גישה בעיקר אינדיווידואליסטית. דעת פרוטאגוראס, הקורא לאדם קנה-מידה לכל הדברים, עשויה להגדיר את רוח המערב כולו. בתקופות כמו אלה של הרנסנס והקלאסיציזם נמשכת הירושה האירופית-עתיקה בקו ישר. בימי-הבינים אמנם גוברת המגמה הנגדית, קולקטיביזם ידוע, ואותו מפתחים ראשית כל המנזרים. אבל בסך-הכל אין אפילו גורמים נגדיים כה חזקים גורעים מאפיו העיקרי של המערב, המעמיד את היחיד במרכז העולם.

כדי להתקרב להבנת המזרח, אינך מוכרח לקרוא בכתבי חכמתו בתרגומים מסופקים. נסתכל במה שיובן לך ישר, באחד הציורים הסיניים, שנוצר במאה הח' אחסה"נ, כשמונה מאות שנה לפני התחלות תמונת הנוף כסוג בפני עצמו באירופה: מצוק סלע תלול, שעל שיפוליו עוד מונח השלג מאחרית החורף, פורץ אשד, מפל מימיו משתפך אל תהום ומעל גדותיה הומה וסוער הקצף הלבן. העצים המטפסים על קיר ההר עוד מעט ינובו ויפריחו. באוויר הקר כבר מוחשת בשורת האביב המתקרב. רק אם תחפש היטב, תמצא בתמונת טבע זו גם שתי דמויות אנשים זעירות כראשי סיכות. אתה מבין שבמתכוון נעשו האנשים כל כך קטנים ולא ניתן להם כל מקום או תפקיד בקומפוזיציה. איתני הטבע האדירים (שהם כאן הנע והנח) קיימים גם בלי האדם ואין כל יחס בין התגלות גדלם ובין ממדיו. וג-טאו-דזה, שהוא לפי המסורת הצייר, אומר לנו ביצירתו על הרקע הרוחני הגדול שלו דברים לא פחות ברורים מאשר פרוטאגוראס באמרת המשקפת את דעת המערב. חכמי סין לזרמיהם תמימי דעה הם באחד העיקרים: הטבע או העולם ומלואו הוא קנה-המידה. על האדם ללכת אחרי הטבע, להסתגל לו. המידה בה יצליח בשאיפה זו תקבע את שלמותו ואת אשרו. מתוך מנטליות כזאת, המנוגדת לאינדיווידואליזם, מסתברת אי-ההחשבה של הפרט לגבי עצמו הן בשלום הן במלחמה. היקף התחומים הגיאוגראפיים וריבוי בני אדם היו בוודאי בסיבות להתהוות הרוח הזאת.בהתאם ליסודות אלו כמעט שאין לסינים נטיות של פרסוניפיקציה או הגשמת כוחות טבע בצלם אדם. דמיון העם הזה הלך בדרכים אחרות. בדתותיו אין אמונת יחוד ואין בהן בכלל אלים במלוא המובן הידוע, והלא גם בבודיזם הטהור והראשון אין מקום לאלים. בסין ניכר אפי המחשבה בראש וראשונה בשפה עצמה. בדקדוקה המסובך (שלפי דעה אחרת איננו קיים כלל) אין למשל סימונים לשני המינים ולשם הבחנה נעזרים ע"י אמצעים אחרים. האדם הזה איננו רגיל לראות ביקום את בבואתו או אספקלריה של תכונותיו. להבין את חוקי ההוויה האוביקטיבית והאבסולוטית - זאת מטרת חכמתו; להסתדר בה לפי חוקיה אלה - זה מוסרו. עבר והווה מראים יפה גם במערב, כי העקרונות של שלטון חוק וחופש מלא לפרט מנוגדים תמיד במידת-מה; הבעיה הזאת לא מצאה עד היום פתרון מקיף בר-קיימא, מלבד פתרונותיה שבהלכה ובדמיון. הגופים החברתיים של אסיה ותרבויותיה, ביחוד אלה של המזרח הרחוק, לא עמדו מעודם בפני אותה בעיה או לא הכירוה במלואה לפחות. אך אל תיעשה כל התמונה לטופס חד צדדי חסר צד הפוך ומתח דיאלקטי: דווקא בסין, בארץ המסורה ביותר הלאה

מאינדיווידואליזם, קמו כמעט בכל הדורות אישים שנרשמו בדברי-הימים, ביצירה הפילוסופית, בספרות, באמנות ובחיים המדיניים.

נזכור לבסוף כי סין היא ארץ טרם-תעשייתית. רק בדורנו התחילה לפרוק את עול הפיאודליזם החקלאי. בניגוד להלכה הקלאסית נוצח בה הקפיטאליזם עוד לפני שהתגבש, כמו ברוסיה. ארץ התעשיה היחידה שעד עתה הקימה משטר קומוניסטי היא צ'כוסלובקיה, והיא איננה גדולה ולפי נסיונה המהפכני צעירה. בחלוקת כדור הארץ בין שני האיתנים לא הביאה שינוי מכריע.

× ×
×

אם באמת מנוי וגמור עם המזרח לכבוש את המערב - צא ולמד, מה הם החידושים או השינויים שהוא רוצה לכפות עליו. אמן ספק שמשאלתו הראשונה היא חיסול הקפיטליזם וסדרי החברה שלו. ברם, לשאיפתו היסודית הזאת כבר מצא לו המזרח בתוך המערב בעלי ברית לא מעטים ולא חלשים. ברובם הגדול מוכנים פועלי ארצות התעשיה לפטר את הקפיטליזם בהדרגה, בדרך הלאמות שיטתיות אם כי אטיות. בימים הדורשים החלטות אמיצות וסילוק נועז של דעות קדומות לא קשה לשער, שאותם ההמונים עוד יוסיפו להתאושש ולוותר על עקרון ההתפתחות או על הגורמים הממקיקים, על אטצות והדרגה, ויסכימו לעשות מעשה מהפכני או שורת מעשים כאלה. אם ירצו יוכלו לקבל תגבורת נכבדה מתוך המעמד הבינוני; גם הוא אינו מעונין בקיום ההון, הגבבה מניצול ומחלק חלק מפריו בין המנוצלים. לו היו המונים הפועלים והמעמד הבינוני משוכנעים, שלא נדרש מהם אלא שיטגידו את משטר הממון ויקימו סדרי עבודה ובנין חברה שיתופיים, היו עושים כן בנפש חפצה. כוחם היה אז עצום, כי רק מעוט היה עוד הולך אחרי הדגל הטמא, בעלי ההון עצמם ועצם השותפים לחמס. גם את המיליטריזם שלהם היו יכולים להסגיר ולהקריב, לו הובטח להם תמורתו שלום העולם, ולא במלים בלבד. אבל אין הם בטוחים כלל בתביעות מוגבלות כאלה, העשוידות להתקבל על דעתם. אדרבא, הם רואים את עצמם מול סכנה מהותית ביותר בעיניהם, זאת של נטילת ההגה והאחריות מידם והשתלטות כוחות חוץ בביתם. לברית אמת מוכנים הם, לתלות באחרים מתנגד לבם בתוקף. הסכנה הזאת היא הגוררת ודוחפת אותם אל מחנה הקפיטליזם, ומפתה פועלים למלחמה נגד פועלים. אותה סכנה מספקת לתעמולה הקפיטליסטית את החומר היקר ביותר ובאורה הצורם נראה לפועלי המערב הצפוי להם כמערכת זוועות: כפיה תרדוף כפיה, עד שהזרים יטלו ויעקרו כל האהוב והמקודש ויהפכו שוחרי חופש לעבדים. הצנטרליזם הבלתי מוגבל הוא אפוא המכשיל מס' א'. אם יאריך ימים ואם לא יצטמצם כלל, מי יודע אם לא יביא לידי סיבוכים המורים גם באסיה. עאכו"כ בולטת השפעתו האיומה ביחוד באמריקה ובמערב אירופה. לו הבינו את העובדות הפסיכולוגיות והממשיות האלה בברית המועצות ולו למדו מהר שפה משותפת עם המערב, כשם שהם מבינים כל כך היטב ללבות אסיה, כי אז היה העולם נגאל עוד בימינו והיו נחסכות קללות התוכחה מדורנו ומדורות רבים. אולם עקשנות מסנוורת וגוררת עקשנות. הסיכויים לנצחון התבונה בשני הצדדים חלשים מאד. בעל לב גדול ומוח גדול כמו נהרו עודנו מבודד ועדיין לא זכה להצלחה של ממש. ועל איינשטיין שהעיז להפריע קצת למארחיו, כדי להציל גם אותם, נשפכו עלבונות ואיומים רשמיים למחצה ואין מגן עליו. הערפל הולך וכבד. אולם בהתחשב עם הסיכוי האחר, זה של השתוללות המוות ברחבי תבל

והכחדת אוכלוסיות שלמות והרס ממושך עד מאות או אלפים בשנים אחרי הצתת העולם -
נראית עוד תקוות-מה, זו של רתיעה אחורנית ברגע האחרון: אולי אפילו יותר כדאי
להיות המנוצח והנרצח במלחמה כזאת מלנצח ולהשאר בחיים כאלה ולשאת באחריות על
רציחת האנושות? ויהיו עוד מנצחים ואיזה שלל יהיה עוד בידיהם המגועלות ~~עלאמ~~
לעולם? הכל רואים בברור את חזון הממשות, הניסוי הצבוע של הירושימא מעיד. לכן
יש עוד מאמצים למניעה ולהצלה. נחפש גם אנחנו ונחקור.

× ×
×

המציאות הרוסית הרגילה רבים להבחין בינה לבין הרעיון בטהרתו המקורית.
רוסיה הסובייטית נלחמת לפי חרב במבחינים אלה. אולי יש בכל זאת באבחנה הזאת כדי
לפתוח אפקים. שיקול פשוט ילמדנו: כשהספיק הקומוניזם במשך תולדותיו הקצרות לשנות
דרכו עד כדי כך, שמא יחזור בהמשך דרכו אל מוצאו הטוב ומהותו הטובה? אולי לא
יתכן לזקוף את כל המצער על חשבון הקומוניזם ואולי יותר נכון ליחס את הממשות
האכזרית לתנאים המיוחדים של ארצה. בנקל אפשר לשער, שהתנועה היתה מתפתחת אחרת,
לו היתה זוכה לנצחונה הראשון בצרפת או באיטליה. אולי היתה בארצות כאלו טופסת
בה את שאיפותיהן ההומניטאריות וכובשת פחות בכוח הזרוע מאשר בכוח הדוגמה וההישג
המופתי. בלי ספק היתה הודו משפיעה השפעה עולמית עוד יותר טובה ומצליחה עוד יותר
לכבוש את הלבבות, לו היתה היא הראשונה בארצות הקומוניסטיות והיתה מדריכה ומנהלת,
כל זמן שהיה עוד צורך הכרחי במרכז אחד. אכזרות והערצת אגרוף זרות לאדם ההודי.
תכונתו היסודית היתה לא פעם בעוכריו. אולי לא רחוקה השעה שתביא ישועה לו ולכולנו.
כנגד זה נכנס בקומוניזם הרוסי הרבה מן המגמות והשיטות של אותו דיכוי שהכביד
על ההמונים לפני המהפכה, וגם עצם הצנטראליזם הוא ירושה פסאלית מן הימים ההם.
האדם הרוסי, שהוא היסוד להרכב האנושי של ברית המועצות, גודל נפשו התבטא באופן
~~סבל~~וסבלו והתנגדותו היוצרת ובעצם המהפכה ואחריה במעשי בנין אדירים, לבסוף
במלחמת גבורתו נגד הפולש הנאצי. ואילו בהבנת הצד שכנגד עדיין לא התבטא; את
עקשנותו הקודרת עדיין לא כבש ואת חכמת הויתורים רק התחיל ללמוד. על הצלחתו
:לימודים קשים אלה מוכיח הפרק האחרון בתולדות מדיניותו לגבי הכנסיות. לפיכך יש
וחר לתקוה שברית המועצות תתגבר ביום מן הימים על הרעות המסתחבות אתה. המפנים
רבים שחלו במדיניותה החיצונית והפנימית עד היום, מחזקים השערה אופטימיסטית כזאת.
ם פועלי המערב יבינו, שהחשת התהליך הזה תלויה בהם, יוכלו במצפון שקט ובבטחה
החליט על הגשמת הסוציאליזם ועל שלום העולם. עי"ז אמנם לא יפתרו מיד את שאלת
השפעה והבעלות בארצותיהם. אבל כשישימו אל לבם את הלקח הזה מהגיון ועובדות גם
וד, לא יעמדו עוד בפני קיר אטום. הקומוניזם הבינלאומי מן ההכרח הוא, שלא יהיה
'ד כפוף לעולם ועד לשלטון מרכזי ואחיד באפיו ובהשפעתו על חיי הפרט. הלא כאלה
תולדות כל התנועות הגדולות. בהתחלותיהן לא נראה אף פעם, כמה גורנים והבדלים
כנסו בהן במרוצת הזמן. גם הנצרות הקדומה עדיין לא הראתה שמץ מן ההסתעפויות
פילוגים שהיו עתידים להיוולד מתוכה. גם תולדות כל הכיבושים מאשרות פרספקטיבות
לה. הכובש קיבל לא פעם את תרבות הנכבש, ובלי משים נטמע בה. בזמננו עלול גם
'ך כזה להתקיים ביתר מהירות.

בוודאות כזאת יש לא רק כדי לעודד את הנכונות להחלטה נועזת ואנושית ביותר.

באופק נראית עוד סינתיזה אדירה בהשתלשלות הדיאלקטית של תולדות האנושות : שיתוף פעולה והשתלבות הדדית של רוח המזרח ורוח המערב עתידים להביא פריון עמוק ביותר וקידמה מקיפה. לו הבנו אנחנו ברגע הזה את מקומנו על פני כדור הארץ והסקנו מן התנאים מסקנות מרחיקי ראות, היינו זוכים לחלק מכריע בהצלת העולם ובונים לעצמנו בית בן קיום.